

Heemtuin Schiedam stelt zich voor

Jet de Jonge

De nieuwe en de oude heemtuin

In 1982 kreeg een eilandje, gelegen ten noorden van de kinderboerderij in het Prinses Beatrixpark in Schiedam, de bestemming 'heemtuin'. Voorheen werd dit eilandje (2,5 ha) gebruikt als terrein voor dagrecreatie.

Er bestond in die tijd al een andere heemtuin in hetzelfde park. Deze was gelegen op een smalle strook aan de zuidkant van het park. Deze *oude* heemtuin kon echter niet als zodanig gehandhaafd worden omdat de grond er dusdanig inklonk dat het er wel érg drassig werd. Bovendien was het na de aanleg van Rijksweg 20 voorgeod gedaan met de stilte op deze plek. Deze voormalige heemtuin bestaat nog wel, maar is nu beter bekend onder de naam *moerastuin*. Deze moerastuin wordt momenteel extensief beheerd.

Vaste beheerder

De Schiedamse heemtuin wordt beheerd door de Hoofdafdeling Plantsoenen van de Dienst Gemeentewerken. Sinds januari 1987 is een vaste beheerder voor de heemtuin aangetrokken in de persoon van Hans Buisman. Inmiddels maakt Hans deel uit van de

Groep Natuur- en Milieuzaken, samen met de beheerder van de kinderboerderij, de coördinator van de school- en jeugd tuinen, de groep sleider natuur en milieu en de medewerker publieksactiviteiten.

Deze groep heeft de zorg voor de *natuurvoorlichtingsactiviteiten* van de Hoofdafdeling Plantsoenen.

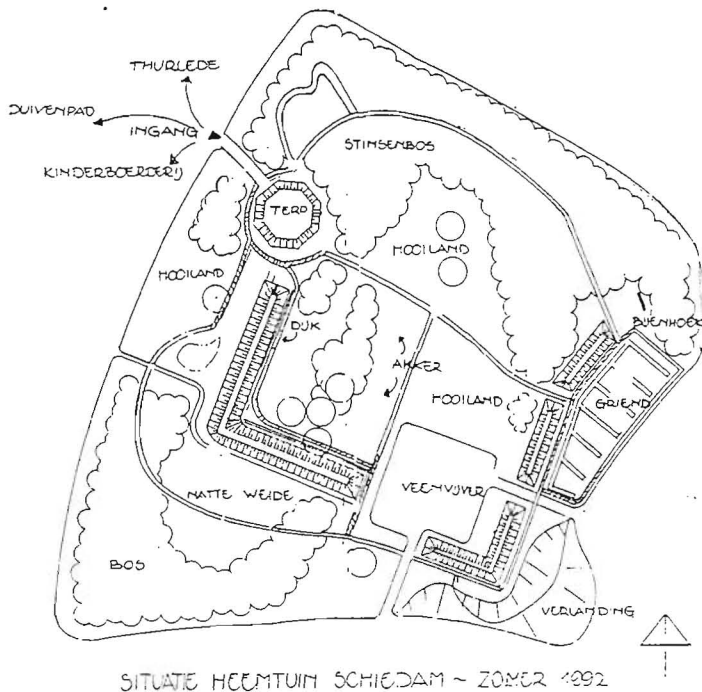
Aanleg en beheerplan

In 1982 werden bij de aanleg van de heemtuin diverse cultuurtechnische werken uitgevoerd, waardoor de variatie in het terrein werd verhoogd.

Zo waren er een terp, een dijk en een kleiput in hun grondvorm aanwezig. Een te eenzijdig beheer leidde er echter toe dat de geplande variatie niet optimaal tot zijn recht kwam.

Het 'beheerplan nieuwe heemtuin', opgesteld in 1987 door de toenmalige stafmedewerker natuur en milieu, gaf Hans Buisman een instrument in handen om de verschillende onderdelen van de heemtuin te versterken. Hierdoor heeft Heemtuin Schiedam een eigen gezicht gekregen.

De tuin ziet er nu uit zoals op de onderstaande plattegrond is weergegeven.

SITUATIE HEEMTUIN SCHIEDAM ~ ZOMER 1992

Na een aanpassing van de dijk en de aanleg van een verlandingszone in het voorjaar van 1992, lijkt er voor de Schiedamse heemtuin een welverdiende periode van rust aangebroken te zijn; een goed moment om 'de nieuwe heemtuin' aan de Oase-lezers voor te stellen.

Hans Buisman, beheerder

"Ik werkte al sinds 1982 bij de Afdeling Aanleg en Onderhoud van de Hoofdafdeling Plantsoenen van Gemeentewerken toen de vacature 'heemtuinbeheerder' kwam. Ik kreeg die baan en vond het een hele omschakeling, van het werken in een ploeg naar een solitaire baan. In het begin moest ik erg veel zelf uitzoeken en werd de heemtuin nog niet zo druk bezocht."

Hans vertelt dat het wel eenzaam was, maar met behulp van een flinke portie scholing en diverse stages bij collega-heemtuinen groeide zijn kennis van het beheerdersvak gestaag. De laatste jaren bespeurt Hans duidelijk verandering in de houding t.o.v. de heemtuin, zowel van de kant van het publiek als van de collega's. Aanvankelijk bestond er bij de collega's een afwachtende houding, b.v. ten aanzien van de inzaai van inheemse plantensoorten op proefstroken in de stad. Inmiddels komen de wijkopzichters naar Hans toe om advies te vragen voor experimenten met inheems materiaal in de plantsoenen. Laatst kwam de bomenploeg met een boomstronk waar een bijennest inzat: educatief materiaal voor de heemtuin!

"Sinds 1988 bestaat ook de heemtuinwerkgroep. Dit is een enthousiaste groep vrijwilligers, die mij helpt bij al het werk in de heemtuin. De samenwerking met vrijwilligers is voor mij een must! Iedere persoon brengt zijn/haar eigen kwaliteiten mee, daar steek ik veel van op. En zij kunnen weer iets van mij leren.

Neem nou Lambrecht de Waard, die al jarenlang ons werk fotografisch documenteert of Siert Gerritsen, specialist op het gebied van takken en knoppen. En Alida en Piet Tjissen, die steeds weer helpen bij het hooien en wieden en de vlindertuin onderhouden."

Hans vertelt, steeds enthousiaster, dat jaarlijks wel meer dan honderd schoolklassen de heemtuin bezoeken. Ook de maandelijkse heemtuinexcursies worden druk bezocht. En steeds vaker weten particulieren en

De heemtuin: broed- en proefkamer voor natuurlijk groenbeheer

De gemeente Schiedam heeft al een aardige geschiedenis met natuurlijk groenbeheer. In de zeventiger jaren groeide de aandacht voor de natuur en krantenberichten uit die tijd bevestigden de intenties van de gemeente Schiedam om de natuur in de stad meer kansen te geven. In het begin van de jaren tachtig werd het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het openbaar plantsoen afgeschaft. Later is men gestart met het omvormen van gecultiveerde beplanting naar beplanting met een natuurlijk karakter. Dit omvormen gebeurt op kleine schaal en voornamelijk langs het zogenaamde stelsel van groene verbindingswegen dat vanuit het aangrenzende polderlandschap van Midden Delfland tot in het centrum van de stad doorloopt. De heemtuin speelt in dit proces een steeds belangrijkere rol, zowel als broed- en proefkamer als ook als plaats voor educatie op het gebied van het natuurlijk groenbeheer.

Aanvankelijk reageerde zowel het publiek als de collega's enigszins afwachtend op de initiatieven om bermen en slootkanten in te zaaien met zaden van inheemse planten uit de heemtuin.

Als tegenwoordig de bermen eens wat vroeger dan anders gemaaid worden, komen er boze telefoontjes naar de Hoofdafdeling Plantsoenen, waarom die mooie bloemen afgemaaid worden. De bonte bermen zijn niet meer weg te denken uit Schiedam.

Het beheer

In de heemtuin werkt Hans Buisman met behulp van een werkplan.

De heemtuin is opgedeeld in verschillende onderdelen (zie plattegrond).

Ieder onderdeel kent een specifiek beheer. Voor het *hooiland*, *de natte en de droge weide*, *de ruigten* en *de akker* wordt jaarlijks een maaischema opgesteld. In het verleden was het maaieregime nogal eenduidig; een à twee keer per jaar werd alles tegelijk gemaaid. Een betere spreiding van het werk en het af en toe laten staan van bepaalde delen heeft geleid tot een grotere variatie in flora en fauna. In de toekomst zullen de natte en de droge weide periodiek worden begraaasd.

De *veenvijver* en *de sloot* hadden te leiden van een slechte waterkwaliteit, doordat ze rechtstreeks in verbinding stonden met de parkvijver. De aanleg van een drietal dammetjes heeft gezorgd voor de verbetering van de waterkwaliteit en een betere ontwikkeling van de oevervegetatie. De vijver en de sloot hebben een baggerschema van een half deel per jaar. Bij deze baggeronde worden ook de greppels nagelopen en zonodig uitgebaggerd.

In het *bos* wordt gestreefd naar het geleidelijk omvormen van het bomenbestand (voornamelijk Populier) naar het Eiken-Haagbeukenbos.

In het gedeelte van het bos waar door stormschade en iepziekte drie lepen weggevallen zijn, is veel licht en ruimte gekomen.

Hierdoor leent het zich uitstekend om een *stinzenbos* te stimuleren. In het najaar van 1990 zijn een tiental soorten stinzenplanten uitgezet.

Dit gedeelte van de heemtuin wordt enorm gewaardeerd, evenals de kruidentuin. De herkenbaarheid van de plantensoorten en de relatie met de eigen tuin geven deze onderdelen een belangrijke educatieve meerwaarde voor een breed publiek.

groepen de weg naar de tuin te vinden voor een familie- of een verenigingsuitstapje.

"De kruidentuin neemt in de Schiedamse heemtuin een bijzondere plaats in. Op zich niet een standaardonderdeel voor een heemtuin, maar vooral de reacties van oudere bezoekers zijn leuk. B.v. als bij de geur van een Maggiplant en de aanblik van Cichorei herinneringen worden opgehaald."

Het mooiste van de heemtuin vindt Hans de ochtenden, wanneer hij aankomt en de natuur ontwaakt.

"Educatie vind ik van primair belang voor de heemtuin, voor een breed publiek. Mensen leren kijken, voelen en ontdekken."

Hans zijn droom: "Ooit nog eens in het oosten van het land een groot natuurgebied beheren, dat lijkt me fantastisch". Maar hij voegt er geruststellend aan toe dat hij nog niet is uitgekeken op 'zijn' tuin in Schiedam.

An Slinger, vrijwilligster

Na beëindiging van haar werk in de gezondheidszorg en toen de zorg voor ouders en schoonouders wegviel, besloot An dat ze een tijdje niets meer met de verpleging te maken wilde hebben. De tijd was aangebrosen om leuke dingen te gaan doen. Toen An nog een tuin had was er geen tijd om er in te werken, nu woont ze tien hoog op een flat.

"Tijdens een van de heemtuinexcursies, waar ik regelmatig naar toe begon te gaan, vroeg ik aan Alida Tjissen hoe het nou eigenlijk zat met de heemtuin. Wordt die beheerd en door wie en kun je er ook vrijwilligerswerk doen? Alida vertelde dat zij zelf ook vrijwilligster was en dat ik met de beheerder, Hans Buisman moest gaan praten. En zo kwam het dat ik op een donderdagmiddag inderdaad dat praatje met Hans maakte en die vertelde toen dat er van alles te doen is". An kon meteen aan de slag. Ze zag aanvankelijk een beetje op tegen al te zwaar werk, maar inmiddels is haar conditie aardig op peil. Laatst was ze een uurtje aan het zagen in het griend, dat is arbeidsintensief werk. Na een uurtje even pauzeren en dan gaat het weer.

"Ik geniet van de heemtuin, vooral het educatieve karakter vind ik leuk. In het begin heb ik me op verzoek van Hans intensief met de stinzenflora beziggehouden. Nu werk ik wat meer in de kruidentuin. Als er wel eens bezoekers komen die benadrukken hoe

stinzenbos

mooi de kruidentuin is, krijg ik echt een voldaan gevoel. Zo van: daar heb ik ook een bijdrage aan geleverd. Ik heb zo veel geleerd in die korte tijd! Laatst zag ik een hele hoge plant op de kapvlakte, die leek een beetje op de Kaardebol. Die ben ik zelf gaan determineren en ik kwam uit op de Kleine kaardebol. Dat bleek te kloppen. Leuk hè?"

Elizabeth Noorduyn, vrijwilligster

"Toen ik in de heemtuin begon als vrijwilligster, ongeveer eind 1987, was er haast nog niets.

Vóór die tijd had deze plek wel de heemtuinbestemming gekregen en was de heemtuin in ruwe vormen aangelegd, maar er was geen specifiek beheer. Pas met de komst van Hans als vaste beheerder kwam er wat lijn in. Ik heb de ontwikkelingen dus helemaal kunnen volgen."

Voordat Elizabeth actief werd in de heemtuin had zij twee seizoenen klassen rondgeleid in het vogelasiel. Toen dat werk ophield wilde ze graag blijven werken met en in de natuur.

Tijdens een uitstapje van de Schiedamse Knotgroep vroeg de toenmalige stafmedewerker Natuur en Milieu of ze het niet leuk zou vinden in de heemtuin aan de slag te gaan. Dat leek haar wel wat. Elizabeth was toen ook al lid van de Vogelwerkgroep van de KNNV-afdeling Waterweg Noord.

"Ik heb vreselijk veel geleerd op het gebied van vogelen, juist in de heemtuin omdat ik daar steeds alleen was en alles zelf moest gaan herkennen.

Mijn waarnemingen heb ik in 1988 in een verslag uitgewerkt. Daar hebben de mensen erg enthousiast op gereageerd. Misschien schrijf ik er nog wel eens wat over in Oase. Ik heb steeds twee ochtenden en twee middagen in de heemtuin gewerkt. Inmiddels heb ik voor halve dagen een administratieve baan. Gelukkig kan ik ook nu nog twee middagen naar de heemtuin, maar ik kom tijd tekort voor al het werk! Ik moet er niet aan denken dat ik hele dagen binnen zou moeten werken.

Weet je wat zo leuk is? Afgelopen twee jaar hebben er Holeduiven gebroed in een nestkast, die volgens de kenners op de verkeerde plaats hangt en ook geen geschikte kast is voor Holeduiven. De natuur gaat toch lekker haar eigen gang".

griend (aanleg)

Het *griend* is samen met de dijk en de verlandingszone het afgelopen voorjaar aangepakt. De oppervlakte is aanzienlijk vergroot en de waterhuishouding is verbeterd door de greppels uit te diepen.

Verlandingszone

De heemtuin heeft als doelstelling het Zuidhollandse landschap na te bootsen. Dit landschap bestond van oudsher uit o.a. veenweidegebieden, verlandende veenmoerassen en broekbossen. Deze gebieden werden al in vroege tijden geëxploiteerd vanwege de riet- en biezenvegetaties. Door een gefaseerd maaibeheer ontstonden er in de verlandingszones biotopen voor veel verschillende plantensoorten, weide- en rietvogels, zoogdieren, reptielen, amfibieën, vissen en insecten. Gezien de grote ecologische betekenis van een verlanding en het ontbreken van dit element in de heemtuin, is door de Groep Natuur- en Milieuzaken besloten een verlandingszone aan te leggen.

Met deze omvangrijke ingreep is het nog vrij fragiele evenwicht van de tien jaar jonge heemtuin weer danig uit balans gebracht. Alles zal er in de komende jaren dan ook op gericht zijn de rust weer terug te brengen en de natuur de kans te geven zich te herstellen.

Vrijwilligers

Hans Buisman wordt in de heemtuin ter zijde gestaan door een groep trouwe vrijwillig(st)ers. Het werken met vrijwilligers is van het begin af aan al succesvol en er bestaat een groeiende belangstelling om als vrijwilliger op de heemtuin te werken.

De werkzaamheden die de vrijwilligers

Inventarisatie

paddestoelen

Plaats: heemtuin Schiedam

Opname nr. 1

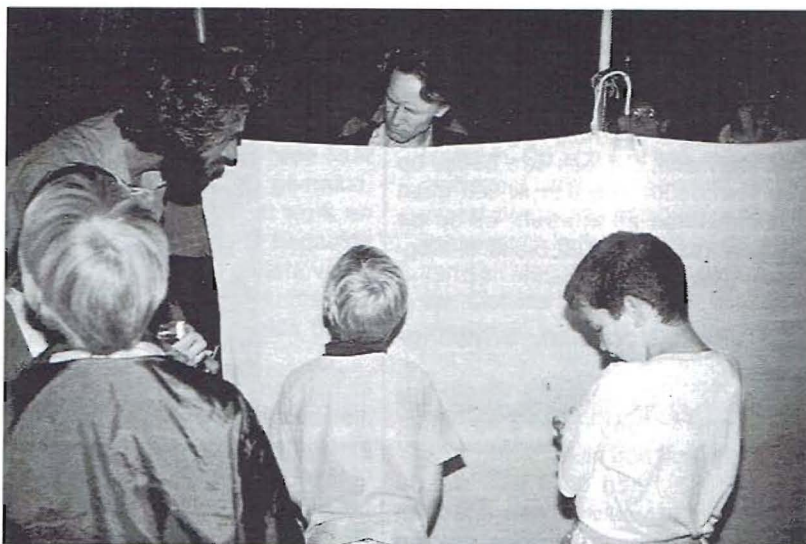
Datum: 11.10.90

Kleine bundelzwam
Geschubte inktzwam
Kale inktzwam
Glimmerinktwam
Zwerminktzwam
Kopergroenzwam
Akkerchampignon
Kastanjeboleet
Hazepootje
Fluweelpootje
Gewei-zwammetje
Kleine stinkzwam
Houtknotzwam
Platte tonderzwam
Elfenbankje
Oranje aderzwam
Popzwam
Stinkparasolzwam
Reuzenzwam
Weidekringzwam
Meniezwammetje
Stijf-aelzwam
Gestreept neetzwammetje
Zwavelkopje
Paarse korstzwam
Gele korstzwam

verrichten zijn o.a.: helpen bij het onderhoud van de heemtuin, verrichten van inventarisaties, het verzamelen en sorteren van inheemse plantenzaden en het opkweken hiervan. Sinds 1988 bestaat ook een zg. **heemtuinexcursiegroep**. Een deel van deze groep bestaat uit mensen die ook al op andere manieren in de heemtuin actief zijn.

De groep organiseert iedere eerste zondag van de maand een excursie in of vanuit de heemtuin. Deze excursies mogen zich nog steeds verheugen op een groeiende belangstelling van het Schiedamse publiek.

Vermeldenswaard is in dit verband de nachtvlinderexcursie, die gehouden werd op 11 augustus 1990 vanaf 22.00 uur 's avonds. Het fascinerende schouwspel op het hel verlichte taken trok bijna 100 bezoekers, waaronder veel kinderen. Collega-heemtuinbeheerder Ben van As (natuurpark Holy - Noord in Vlaardingen, links op de foto) assisteerde de jonge excursieleider Ronald Jacobs. Er werden die avond wel 60 soorten nachtvinders geïnventariseerd.

Nachtvlinderexcursie

Samenwerking met de KNNV

Tijdens de zomervakantie 1991 werd de heemtuinexcursie voor de verandering in het hart van de stad gehouden en ging men op zoek naar muurplanten. Deze excursie werd in samenwerking met KNNV-afdeling Waterweg-Noord georganiseerd. Ook bij deze excursie was het aantal deelnemers verrassend groot en werden er leuke vondsten gedaan.

Van de heemtuinvrijwilligers zijn er ook een aantal bij de KNNV actief. Samenwerking met deze zeer voortvarende afdeling, niet alleen in relatie tot de heemtuin, maar ook bij het totale natuurbeheer in de stad heeft bij de dienst Gemeentewerken hoge prioriteit. Hun bijdrage aan de inventarisaties van de flora en de fauna in Schiedam is van grote waarde gebleken o.a. bij het opstellen van natuurvriendelijke beheerplannen.

Inventarisaties

Tot en met 1989 werden de planten alleen geïnventariseerd op het aantal voorkomende soorten.

Deze informatie is echter onvoldoende om als basis te kunnen dienen voor het opstellen/aanpassen van het beheerplan. Sinds 1990 wordt er daarom ook gewerkt met een gedetailleerde vegetatiekartering met bijbehorende permanente kwadraten.

De **vogels** worden meestal geïnventariseerd door Elizabeth Noorduin, die haar gegevens in 1988 bundelde tot een 'persoonlijk verslag' (zie ook kader).

In 1990 werden o.a. de volgende vogelsoorten in heemtuin Schiedam waargenomen: Roerdomp, Torenavalk, IJsvogel, Koekoek, Ransuil, Groene specht, Bosrietzanger, Glanskop, Staartmees, Boomkruiper en Putter.

In totaal 66 soorten. □

Openingstijden

De Schiedamse heemtuin is op werkdagen geopend van 9.00-16.00 uur. Op zaterdag en zondag kan men er van 13.00-16.00 uur terecht.

Geraadpleegd:

- Heemtuinverslag 1990, Hans Buisman
- Beheersplan verlanding, Hans Buisman
- Beheersplan nieuwe heemtuin, M. Olthof, 1987
- Diverse artikelen van Hannie Keesmaat, excursiegids.

Jet de Jonge was van januari 1990 tot juli 1992 medewerkster Publieks-activiteiten Natuur en Milieu, hoofd-afdeling Plantsoenen.

Sinds 1 juli is ze als 'deskundige beheer' werkzaam bij Bewonersorganisatie Bergpolder in Rotterdam. Haar taak: bewoners betrekken bij hun woonomgeving en de natuur.

- Advertentie -

WILT U MEER NATUUR?

ECOPLAN MAAKT DE PLANNEN

uw probleem is onze specialiteit

tuinadviezen
beheerplannen
begeleiding
begrotingen
werkplannen

ECOPLAN adviesbureau voor natuurontwikkeling
ECOBEHEER aannemers van ecologische werkzaamheden
Mozartstraat 12
9722 EC Groningen
050 - 271534

GEEN WILDGROEI
WEL EEN NATUURLIJKE ORDE
EN KOSTENBESPAREND

HELP DE NATUUR EEN HANDJE!

ECOBEHEER DOET VOOR U HET ECOLOGISCH ONDERHOUD

ecologische onderhoudsbeurten
aanleg en natuurbouw
*tuinen en parken
grasland en bermen
bos en beplanting
ruigte en overhoeken*

aantrekkelijke natuur volgens uw eigen wensen
kostenbesparend door een natuurlijk
en extensief beheer

U belt, wij komen